

نقد ترجمه در پرتو

رویکرد زبان‌شناسی نقشگرا

کاترینا رایس - جولیان هاوس

کریستینا شفر

مترجم

دکتر گلرخ سعیدنیا

دبیر مجموعه

دکتر فرزانه فرحزاد

## فهرست

۷	معرفی مجموعه
۹	معرفی کتاب
۱۳	گونه، نوع و فردیت متن: تصمیم‌گیری در ترجمه
۴۱	ارزشیابی کیفی ترجمه: توصیف زبانی در مقابل ارزیابی اجتماعی
۷۱	منابع
۷۳	تحلیل گفتمان سیاسی از دیدگاه مطالعات ترجمه
۱۳۱	منابع



## معرفی کتاب

در دهه‌های اخیر مطالعات ترجمه برای گذر از «ارزشیابی» به «نقد»، از زبان‌شناسی نقشگرا بهره‌ی بسیار گرفته است. در کتاب حاضر در تأیید این امر به بررسی سه مقاله از سه صاحب‌نظر در رشته‌ی مطالعات ترجمه پرداخته می‌شود که با بهره‌گیری از نظریه‌ی نقشگرای هلیدی و رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی عرصه‌ی نوینی را پیش‌روی مطالعات و نقد ترجمه گشوده‌اند.

**مقاله‌ی اول** «گونه، نوع و فردیت متن: تصمیم‌گیری در ترجمه» اثر کاترینا رایس زبان‌شناس آلمانی و صاحب‌نظر در رشته‌ی مطالعات ترجمه است. وی در این مقاله به «ارزشیابی ترجمه» و نقش واسطه‌ای مترجم توجه دارد و با بررسی امکاناتی که در تبادل بین دو زبان صورت می‌گیرد، به نتایج جالبی دست پیدا می‌کند که زمینه‌ساز «نقد» در ترجمه می‌شود. وی معتقد است: برای آن‌که تشخیص دهیم



ترجمه‌ای معادل نقشی متن مبدأ خود است یا نه، باید ابتدا آن را از لحاظ نوع متن، گونه‌ی متن، و سبک تحلیل کنیم. زیرا نوع متن، روش ترجمه را تعیین و گونه‌ی متن قراردادهای زبانی و متنی را منعکس می‌کند، و توجه به سبک، رابطه‌ی میان فرم و معنا را روشن می‌سازد. در مرحله‌ی بعد باید متن مقصد را از لحاظ تصمیم‌هایی که مترجم در سطوح واژگانی، دستوری و سبکی گرفته تحلیل کرد تا معلوم شود با هر یک از این‌ها چه کرده و در نهایت آیا متن مقصد همان نقش متن مبدأ را دارد یا نقش دیگری پیدا کرده است.

**مقاله‌ی دوم** «ارزشیابی کیفی ترجمه: توصیف زبانی در مقابل ارزیابی اجتماعی» به قلم جولیان هاوس دکترای زبان‌شناسی کاربردی و صاحب‌نظر در رشته‌ی مطالعات ترجمه است. وی در چکیده‌ی مقاله‌اش به معرفی رویکردهای خود در «ارزشیابی ترجمه» می‌پردازد و بدین وسیله در حقیقت گامی جلوتر به سوی نقد ترجمه برمی‌دارد. هاوس در این مقاله با معرفی سه رویکرد به ارزشیابی ترجمه می‌پردازد و معتقد است که این سه رویکرد از مفاهیم مختلف «معنا» و نقش آن در ترجمه سرچشمه می‌گیرند. سپس یک مدل ارزشیابی نقش‌گرا- کاربردی توصیف می‌شود که بین انواع مختلف ترجمه و نسخه تمایز قایل می‌شود و بر اهمیت استفاده از «فیلتر فرهنگی» در نوع خاصی از ترجمه تأکید می‌کند. بخشی نیز به تأثیر زبان انگلیسی به عنوان یک زبان میانجی جهانی در فرایند ترجمه اختصاص داده شده است. در آخر تفاوت مهم تحلیل زبانی و قضاوت اجتماعی در ارزشیابی ترجمه، مطرح و معرفی می‌شود و در خصوص ارزشیابی کیفی ترجمه نتیجه‌گیری می‌شود. استفاده‌ی جولیان هاوس از نظریه‌ی نظام‌مند نقش‌گرای هلیدی در بررسی‌های مطالعات ترجمه گامی فراتر به سوی

ارزشیابی و نقد ترجمه از رهگذر زبان‌شناسی را رقم می‌زند. **مقاله‌ی سوم** «تحلیل گفتمان سیاسی از دیدگاه مطالعات ترجمه» اثر کریستینا شفر دکترا در رشته‌ی مطالعات ترجمه است. وی در این مقاله بعد از مرور مختصری بر اصول مطالعات ترجمه، به یک طرح کلی میان‌رشته‌ای در دو زمینه‌ی مطالعات ترجمه و تحلیل گفتمان سیاسی دست پیدا می‌کند و با ارائه‌ی مثال‌هایی از ترجمه‌ی گفتمان سیاسی به «نقد» از دیدگاه رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی می‌پردازد. وی بر این عقیده است که اگرچه گفتمان سیاسی معمولاً بر ترجمه تکیه دارد، تحلیل گفتمان سیاسی هنوز نتوانسته از پدیده‌ی ترجمه بهره‌ی کافی ببرد. این مقاله در پی آن است تا نشان دهد که رشته‌های مطالعات ترجمه و تحلیل گفتمان سیاسی تا چه حد می‌توانند از همکاری یکدیگر بهره بگیرند. در این مقاله ابتدا نمونه‌های مستند از متن‌های سیاسی ترجمه شده ارائه می‌شود و سپس این نمونه‌ها از منظر مطالعات ترجمه ارزشیابی می‌شوند. با استفاده از این نمونه‌ها تأثیرات سیاسی که بر اثر راهکارهای ترجمه‌ای به وجود آمده، مورد توجه قرار می‌گیرند. هم‌چنین به فرایندهایی اشاره می‌شود که از آن طریق اطلاعات از فرهنگی به فرهنگ دیگر منتقل می‌شود، و سرانجام ساختار و نقش متن‌هایی که در فرهنگ خود از اعتبار یکسان برخوردارند، تحلیل می‌شود. مقاله‌ی شفر بعد از مرور مختصری در رشته‌ی مطالعات ترجمه، یک طرح کلی میان‌رشته‌ای برای همکاری مطالعات ترجمه و تحلیل گفتمان سیاسی ارائه می‌کند. این کار از طریق اشاره به آگاهی در مورد مشخصه‌های متن، متن‌های چندزبانه، تحلیل فرایند و سیاست ترجمه انجام می‌گیرد.

لازم می‌دانم که از زحمات خانم کتایون دولو دانش‌آموخته‌ی رشته‌ی مطالعات ترجمه به خاطر همکاری با مترجم سپاسگزارم.



هم‌چنین قدردان زحماتی هستم که آقای مزدک بلوری - عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد و مدرس رشته‌ی مطالعات ترجمه - امر ویراستاری این کتاب را به عهده داشتند.

### گلرخ سعیدنیا

از آن دسته از مترجمان است که به‌طور مداوم در جستجوی راه‌های نو برای بهبود کیفیت ترجمه‌هاست. او با نگاهی عمیق و دقیق به زبان‌شناسی و فلسفه‌ی ترجمه، به‌ویژه در زمینه‌ی فلسفه‌ی ترجمه و روش‌های نوین ترجمه، دست‌اندرکار بوده است. او با نگاهی عمیق و دقیق به زبان‌شناسی و فلسفه‌ی ترجمه، به‌ویژه در زمینه‌ی فلسفه‌ی ترجمه و روش‌های نوین ترجمه، دست‌اندرکار بوده است. او با نگاهی عمیق و دقیق به زبان‌شناسی و فلسفه‌ی ترجمه، به‌ویژه در زمینه‌ی فلسفه‌ی ترجمه و روش‌های نوین ترجمه، دست‌اندرکار بوده است.

از آن دسته از مترجمان است که به‌طور مداوم در جستجوی راه‌های نو برای بهبود کیفیت ترجمه‌هاست. او با نگاهی عمیق و دقیق به زبان‌شناسی و فلسفه‌ی ترجمه، به‌ویژه در زمینه‌ی فلسفه‌ی ترجمه و روش‌های نوین ترجمه، دست‌اندرکار بوده است.

او با نگاهی عمیق و دقیق به زبان‌شناسی و فلسفه‌ی ترجمه، به‌ویژه در زمینه‌ی فلسفه‌ی ترجمه و روش‌های نوین ترجمه، دست‌اندرکار بوده است. او با نگاهی عمیق و دقیق به زبان‌شناسی و فلسفه‌ی ترجمه، به‌ویژه در زمینه‌ی فلسفه‌ی ترجمه و روش‌های نوین ترجمه، دست‌اندرکار بوده است.

### گونه، نوع و فردیت متن: تصمیم‌گیری در ترجمه<sup>۱</sup>

کاترینا رایس<sup>۲</sup>

#### چکیده<sup>۳</sup>

برای آن‌که تشخیص بدهیم ترجمه‌ای معادل نقشی متن مبدأ خود است یا نه باید ابتدا آن را از لحاظ نوع متن، گونه‌ی متن، و سبک تحلیل کنیم زیرا نوع متن، روش ترجمه را تعیین می‌کند، گونه‌ی متن قرارداد‌های زبانی و متنی را منعکس می‌کند، و توجه به سبک رابطه‌ی میان فرم و معنا را روشن می‌کند. در مرحله‌ی بعد باید متن مقصد را از لحاظ تصمیم‌هایی که مترجم در سطوح واژگانی، دستوری و سبکی

1. TYPE, KIND AND INDIVIDUALITY OF TEXT :Decision making in translation

2. Katharina Reiss

۳. رایس در ۱۹۷۱ کتابی در حوزه‌ی نقد نقش‌گرای ترجمه به زبان آلمانی نوشت و با استفاده از نقش‌های زبانی به ارزشیابی ترجمه پرداخت. مقاله‌ی حاضر فصلی از آن کتاب است. چکیده‌ی فصل از مترجم فارسی است.